

S.Szigethy, A.:

Az Endodontidae család magyarországi fajai -

Die Arten in Ungarn aus der Familie Endodontidae

A magyarországi fajrevízió keretében az Endodontidae család fajait vizsgáltam meg. Az eddig ismert fajok a következők: Discus ruderatus /Férussac/, Discus rotundatus /O.F.Müller/, Discus perspectivus /Mühlfeld/ és Punctum pygmaeum /Draparnaud/. A vizsgálat során a következő muzeumok és magángyűjtők anyagait néztem át: Természettudományi Múzeum /Budapest/, Magyar Állami Földtani Intézet /Budapest/, Janus Pannonius Múzeum /Pécs/, Mátra Múzeum /Gyöngyös/, Thury György Múzeum /Nagykanizsa/, valamint Bábák Károly, Erőss Zoltán, Hahn István, Pintér László, Pintér István, Podani János, Richnovszky Andor, Vásárhelyi István, Wiesinger Márton. Felhasználtam a Pintér István és Pintér László által revidált Zirci Természettudományi Múzeum adatait is.

Itt mondok köszönetet az említett muzeumok gyűjteményvezetőinek és a magángyűjtőknek, akik anyagukat és adataikat rendelkezésemre bocsátották.

A héjrajzokat Sipos György /T.T.M.Budapest/készítette.

Familia: Endodontidae

Subfamilia: Punctinae

Genus: Punctum Morse 1864

Punctum Morse 1864, Terrestr.Pulm.Maine, Jour. Portland Soc. N. H., 1:27.

Species typica: Helix minutissima Lea 1841.

A Punctum pygmaeum /Drap./ faj a Punctum s.str. subgenusba tartozik.

Punctum /Punctum/ pygmaeum /Drap.1861/
Helix pygmaea Draparnaud 1861, Tabl. Moll. France,:93.

Loc. typ.: Dél-Drome, Crest /Forcart, 1957/, Lyon környéke /Riedel et Wiktor, 1974/. Az adatok helyességét eldönteni nem állt módomban.

Héj: szélessége 1,5 mm, magassága 0,7 mm körül van. $3\frac{1}{2}$, domború, lassan, egyenletesen növekedő kanyarulata van. Köldöke tág, szájadéka kör alaku. Felszíne finoman vonalkázott, erős nagytásnál vékony spirális vonalakat fedezhetünk fel rajta /l.ábra/.

Részletes leírása és ábra: Soós, 1943:226, XIII. tábla, 5-6. kép; Soós, 1959: 74-75, 16.ábra A/1-A/3; Riedel-Wiktor, 1974: 47-53, 64-66.ábra.

Anatómia: Riedel et Wiktor, 1974:49-51, 67-76.ábra.

Elterjedése: palearktikus.

Leléchelyek/ a lelőhely utáni szám az onnan gyűjtött héjak darabszámát jelenti, 1. térkép/: Bodacsny: Kőkapu/8/, Páholy /3/; Baja /1/; Bakony: Agártető /161/, Bakonybél: Gerecse-hordaléka /1/, Szömörke-völgy /2/, Bakonyánna /2/, Bánd /1/, Bodajk /2/, Diszel /4/, Eplény /1/, Gézaháza /24/, Gyepükaján /1/, Hárskut /8/, Hegyesd /1/, Kislođ /7/, Kovácsi-hegy /64/, Lesenceistvánd /3/, Lesencetomaj /4/, Magyarpolány /6/, Mindszentkálla /4/, Noszlop /3/, Olaszfalu: Eperjes-hegy /23/, Várpalota: Barok-völgy /19/, Veszprém /1/: Betelekints-völgy /8/, Zirc: Bocskorhegy /8/, Leveles-völgy /16/, Cuhahegy /76/, Cuhá-völgy /14/; Balatonakarattyás /3/; Balatonberény /2/; Balatonedericcs: Sipos torok /13/; Balatonfüred: Koloska-völgy /7/; Balatongyörök /3/; Bece /1/, Márvarykőfejtő /27/, Pádkü /5/, Szobákü /94/; Balatonhenye /4/; Balatonlelle /1/; Bány, Gödöllői dombok /1/; Bátorliget /2/; Békéscsaba /55/: Bujkakert /37/; Bockerek-Tákos /1/; Ecsuszsentlászló /10/; Budapest /43/: Hárshegy /4/, Római part /5/; Bükk: Ablakoskő /1/, Alsósebesviz /153/, Buzgókő /1/, Felsősebesviz /38/, Garadna-hordalék /85/, Garadna-völgy /43/, Hámor /51/, Hórvölgy /3/, Kecskebarlang /1/, Létrási-barlang /16/, Létrastető /2/, Lillafüred /67/, Mélyvölgy /21/, Nagytekergő /7/, Nagyvisnyó-hordalék /69/, Odvaskő /4/, Savósi-völgy /105/, Szalajkai Látókő /6/, Szarbalápe /1/, Szarvaskő /15/, Száraz-

völgy /73/, Szentlélek /49/, Szentléleki Látókő /54/, Szilvásvarad /28/, Ujmassa /5/, Vadász-völgy /16/; Cserhát: Karancs, patakhordalék /1/, Karancsberény /13/, Málnástető /3/, nagysalgó /2/, Naszál /2/, Salgóvár /3/, Sámszonháza, Zagyva-hordalék /17/, Szentkut /57/, Tar, hordalék /1/, Cserszegtomaj, Csókakő /24/; Csévharaszt /25/; Csobánc, Várhegy /11/; Csopak, Péterhegy /22/; Doboz /57/; Döbrököz /3/; Fényi erdő /17/, Földes, Keleti főcsatorna mellett /14/; Gerecse: Bajót, Öregkő /10/; Gulács /87/; Gyenesdiás /1/: Vadlánlik /25/; Gyula, Fekete-Kőrös hordalék /1/; Héviz /6/; Kelebia /6/; Kereki /2/; Keszhely, Őzes tó avarja /1/; Kéleshalom /6/; Kiskőrös, Szücsi erdő /1/; Lengyeltóti, Csalogény-hegy /5/; Longerdő /2/; Mátra: Kékes /24/, Mátrakeresztes, Csókakő /1/, Pásztó, Városerdő /28/, Tepke, hordalék /2/; Mecsek: Abaliget /1/, Dömörkapu /14/, Kardosfa, Ropolyerdő /1/, Mánfai barlang /8/, Mecsekpölöske /1/, Mélyvölgy /6/, Misinatető /49/, Tubestető /3/; Mónosbél /38/; Nagykanizsa /7/: Gördövény /21/, Práter /1/, Zsigárdi major /14/; Nagykőrös, Csemő /1/; Ócsa /5/; Órtilos /53/; Pákozd /12/; Pilis: Piliscsaba, Feketehegy /4/, Nagykopasz /2/, Pilis-hegy /4/, Pilismarót: Bitóci-völgy /1/, Duna-part /1/, Malom-völgy /3/, Borostás-hegy /1/, Dömös, Keserűs-patak völgy /2/, Esztergom: Diós-völgy /3/, Sziget /8/, Vizmű /12/, Zamárhegy /1/, Fekete-hegy /1/, Feketekő /10/, Kesztöl, Klástrompuszta /1/, Klastromi szirtek /1/, Szalmahid /4/, Tost szikla /1/; Póstelek /10/; Pusztavacsk /1/; Rezi: Kovácsi viz partja /4/, Nagyséd partja /5/, Puposhegy /15/, Suskő /11/, Sikalikja /12/, Várhegy /9/; Sarkad, Mályvádi erdő /3/; Somló, Várhegy /10/; Süimeg, Fehér kövek /3/; Szentgyörgyhegy /14/: Oroszlánkút /13/; Szentgyörgyvár /1/; Szentmiklós /1/; Szigliget /9/; Tata /5/; Tátika /4/: Várvölgy /8/; Tihany, Csucshagy /1/; Tiszaalök, hordalék /10/; Tiszaszalka, hordalék /2/; Tisztanya, hordalék /1/; Tiszatelek, hordalék /5/; Tornai karszt: Üdeújfalu /14/, Szügliget /9/; Turricse /1/; Ujszeged, hordalék /4/; Urza /2/; Vállus, Szentmiklósi forrás /13/, Váradtető /14/; Várvölgy: Ördögkő /1/, Szebike /1/, Zsiderkút /1/;

Vértes: Fáni-völgy /1/, Kotlóhegy /lo/, Várgezes /1/; Vonycvashegy /3/: Cserezdombi erdő /1/, Fertés /1/, Cseri-völgy /1/, Nyulas-völgy /2/, Örzskut /1/; Zánka, Nagyhegys-tü /5/; Zsirkakut /1/; Zsunypuszta, hordalék /1/; Zempléni hegység: Kőképu /2/.

Subfamilia: Discinae

Genus: Discus Fitzinger 1833

Discus Fitzinger 1833, Syst. Verzeichn. Oesterreich Weichtiere: 99.

Syn.: Goniodiscus Fitzinger 1833

Species typica: Helix ruderata Férußac 1821.

A magyarországi fajok subgenerikus felosztásáról eltérőek a vélemények. Egyes kutatók szerint néhány anatómiai különbség alapján érdemes a fajokat két subgenusra osztani, mégpedig Discus s.str./ruderatus/ ill. Goniodiscus Fitzinger 1833 /rotundatus és perspectivus/ alnemekre. Igy két subgenusról ír Uminski /1962.1963/ és Riedel et Wiktor/1974/. Ebben a kérdésben Forcart /1957/ véleményét fogadom el: szérinte a meglévő bélyegek nem elegendők subgenusok felállítására."Die Untersuchung der palearktischen Arten Discus perspectivus, Discus rotundatus und Discus ruderatus ergab, dass sie zahlreiche Merkmale aufwiesen, durch welche sie artlich differenziert werden können, dass aber keines der selben dazu berichtet, diese Art in verschiedene Subgenera oder Sectios zu stellen. Die Namen Goniodiscus Fitzinger, 1833 und Patula Held, 1837 sind deshalb synonym mit Discus Fitzinger, 1833."

Discus ruderatus /Férußac 1821/

Helix /Helicella/ ruderata Férußac 1821, Tabl.syst.Moll.,: 44 Opinion ICZN 335, 1955.

Terra typica: Svájc/Kt.Bern, Ober Halse an der Grimselstrasse 1200 m.ü.M.-restr. Forcart, 1957, b./

Héj: magassága 2,5-3 mm., szélessége 5,5-6 mm körüli, kissé emelkedő, erősen domboru, gyorsan növekedő kanyarulatai vannak. Felszíne ritkán, meglehetősen erősen bordázott, köldöke tág, szájadékánál az utolsó kanyarulat erősen lehajlik /2. ábra/.

Részletesebb leírása és ábra: Soós, 1943: 267-268, XII. tábla, 14-16. kép, Soós 1959: 76, 16. ábra B/1-B/3, Riedel et Wiktor, 1974: 80-85, 102-104, 113-116. ábra.

Anatómia: 3. ábra, Soós, 1917, 91-92. ábra, 116-119, Riedel et Wiktor, 1974: 80-85, 117-118. ábra.

Elterjedés: palearktikus.

Lelőhelyei: Büszöny: Csóványos /1/; Mátra: Galyatető /1/, Kékes /100/ - /2. térkép/.

Discus rotundatus /O.F.Müller 1774/

Helix rotundata O.F.Müller 1774, Verm.terr.fluv., 2:29.

Terra typica: Dánia /restr./ Opinion ICZN 336, 1955.

Héj: magassága 2,5 mm, szélessége 6-7 mm körüli, erősen lapított. Felszinét erős, vastag bordázat borítja, friss állapotban a szarubarna alapszínen vörösbarna foltok találhatók. Köldöke nagyon tág, kanyarulatai domborúak /4. ábra/.

Részletes jellemzés és ábra: Soós, 1943: 268-269, XII. tábla 17-19. kép, Soós, 1959: 77-78, 16. ábra C/1-C/3, Riedel et Wiktor, 1974: 67-74, 96-98. ábra.

Anatómia: 5. ábra, Riedel et Wiktor, 1974. 105-107. ábra.

Elterjedés: európai, a Balkánon és Európa ÉÉK-i részén hiányzik.

Lelőhelyek: /3. térkép/

Budacsóny /57/; Badacsontomaj /1/; Bakony: Balonybél, Gerence-völgy /1/, Hubertlak /1/, Kőrishegy /1/, Diszel /67/, Kabhegy /7/, Kékhegy /9/, Szömörke-völgy /1/, Tótihegy /3/; Büszöny: Csóványos /3/, Királyháza /2/; Budapest, Egyetemi Botanikus kert /18/, Farkas-völgy /18/; Cserhát: Karancs /4/; Csobánc /168/; Csopak, Péterhegy /1/; Fenékpuszta /2/; Káptalantóti /69/; Kőszeg /3/; Kőszegi heg.: Sziklaforrás /1/; Mátra: Mátraháza, Gyökeres forrás /7/; Mecsek: Dömör-kapu /4/, Pécs, Botanikus Kert /5/, Szentbalázs erdő /15/, Töröcskei erdő /13/; Pilis: Dobogókő /1/, Kétbük-fanyereg /1/, Nagyszoplák /1/, Pilismarót, Malom-völgy /8/, Pilis-szentkereszt, Szurdok /1/, Piliszentlélek, Hoffmann forrás /1/, Rámszakadék /5/, Simon halálá /7/, Szalmahid /2/;

Szentléleki patak, hordalék /1/; Sopron: Deákkuti forrás /7/, Felső-Lőverek /16/, Kecske patak környéke /19/, Ólomforrás környéke /22/; Sümeg /1/; Szeged, Füvészkert /20/, Tapolca, Távas barlang, hordalék /2/.

Discus perspectivus /Mühlfeld 1818/

Helix perspectiva Mühlfeld 1818, Mag.Ges.naturf. Fr. Berlin, 8: 11, t.2. 19 a,b ábra.

Locus typicus: Ausztria, Duna-hordalék Bécs mellett. Héj: magassága 2 mm, szélessége 6 mm körül van, háza erősen lapított. Pereme élesen taréjos, szájadéka romboid, köldöke igen tág, felszinét sürű bordázat borítja /6.ábra/; Részletesebb jellemzés és rajz: Soós, 1943: 269-270, XIII. tábla, 2-4.kép, Soós, 1959: 77, 16.ábra, D/l-D/3, Riedel et Wiktor, 1974: 74-79, 99-lol ábra.

Anatómia: 7.ábra, Soós, 1917: 119-120, 94-95. ábra /Patula solaria Menke név alatt/, Riedel et Wiktor, 1974: 75-76., 109-110.ábra.

Elterjedés: K-Alpok, Kárpátok, Balkán.

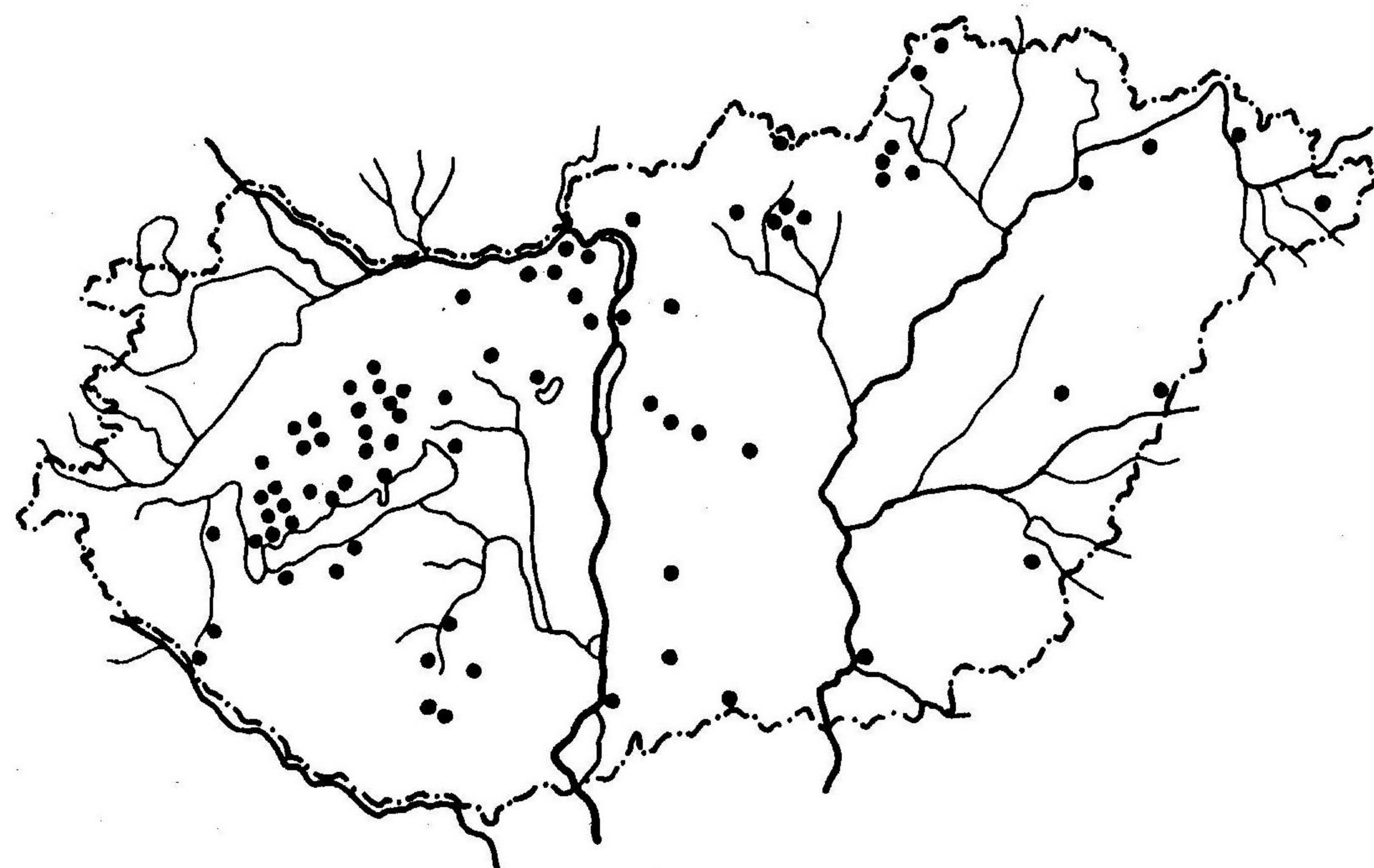
Lelőhelyek /4.térkép/:

Bakony: Kisfaludy /2/, Kovácsi hegy /1/, Máróc /14/, Szabikavölgy /1/, Szömörke-völgy /4/, Urkut, Bocskorhegy /1/; Börzsöny: Bányapuszta /1/, Hegyeshegy /1/, Hideghegyi vadászház /4/, Keskenybükki patakvölgy /4/, Királyháza /26/, Királyréti /43/, Nagyhidereghegy /19/; Bükk: Alsósebesvizi /8/, Bánkut /6/, Bélkő /4/, Csípkéskuti átjáró /14/, Csondrovölgy /1/, Demény patak völgye /2/, Felsősebesvizi /31/, Garadna-hordalék /10/, Garadna-völgy /334/, Görömbölytapolca /6/; Gyertyán-völgy /12/, Hámori patak hordaléka /1/, Hámori tó hordalék /21/, Haromkuti-völgy /1/, Horvölgy /12/, Hosszu-völgy /19/, Jávorkut /1/, Kantavári-völgy /1/, Kazincbarcika /8/, Kovácskő /1/, Köpüsi szikla /9/, Lomhótház /2/, Leányvölgy /1/, Lillafüred /10/, Nagydél /9/, Ómassa /9/, Örvénykő /1/, Panna-rét /5/, Rózsás patak hordaléka /7/, Szalajkai Látókő /10/, Szarba-völgy /21/, Szar-

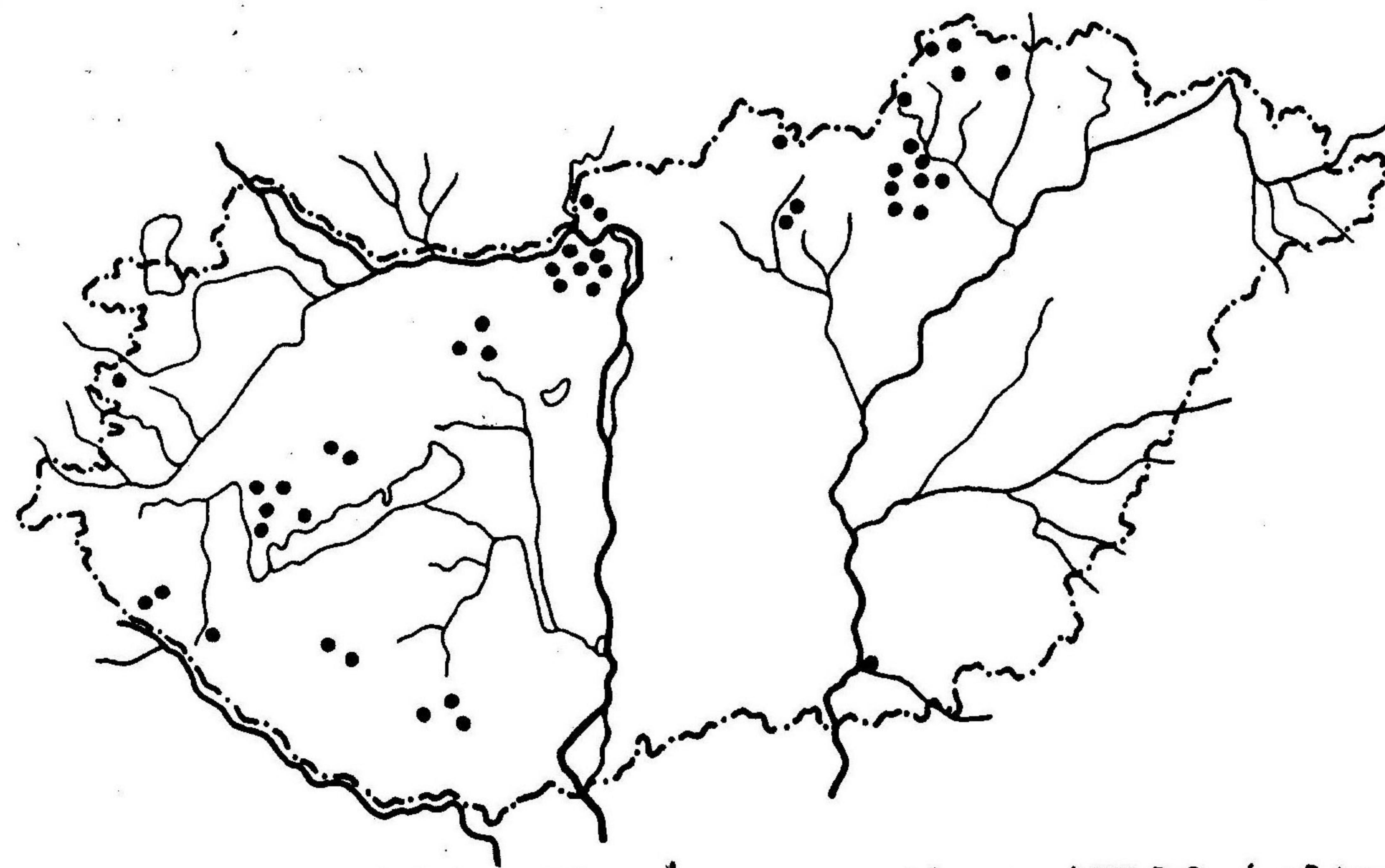
balápa /58/, Száraz-völgy /63/, Szilvásvárad /4/, Szinva-hordalék /2?/, Tekendős-völgy /7/, Toldi kunyhó /2/, Tó-gazdaság /379/, Vadász-völgy /5/; Cserhát: Karancs /43/, Karancsberény /11/, Szanda /5/; Tar, Csevice hordalék /1/; Hetemér /5/; Jákó /1/; Korpavár, Principális csatorna /18/; Kőszeg /1/; Lasztónya /159/; Mátra: Ágasvár /4/, Fenyves pusztá /5/, Kövicses patak völgye /5/, Mátrakeresztes, Böske forrás /12/; Mecsek /5/: Barátság forrás környéke /2/, Gyula forrás /1/, Ménfa /4/, Mánfai barlang /6/, Melegmány /12/, Mélyvölgy /65/; Singődör-völgy /1/, Szuadó-völgy /77/, Takányó-völgy /55/, Töröcskei erdő /13/; Monostorapáti, hordalék /1/; Nagykanizsa, Alsóvárosi erdő /13/, Práter /1/; Noszlop /1/; Oroszlány /4/; Őrtilos /5/; Pilis: Pilis hegység /18/, Pilismarót, Malomvölgy /65/, Pilisszentkereszt, Szurdok /4/, Pilisszentléleki patak hordalék /25/, Szakónyereg /1/, Rámszakadék /5/, Simon halála /15/, Szalmahid /26/, Cserepesvölgy /8/, Csévi szirtek /3/, Dobogókő /15/, Dömös, Keserűs patak völgye /2/, Keserűs hegység /6/, Prédikálószék /3/, Feketehegy /2/, Kétáguhegy /1/; Putnok /1/, Rezi /2/; Sümeg /3/; Szetgyörgy-hegy /1/; Tornai Karszt: Jósvafő /29/, Kecsői völgy /9/, Szögliget /28/; Uzsa /1/, Hubertus vadászház /6/, Lesence patak környéke /38/; Vértes: Féni völgy /10/, Várjáresztes /1/, Vértes-somló /1/; Vöröskő /83/; Zebegény /1/; Zempléni hegység: Gönc /1/, Kőkapu /2/; Zselic-ségek /7/.

Zusammenfassung: Die Verfasserin gibt einen Überblick über die Arten der Familie Endodontidae in Ungarn. Die bisher bekannten Fundorte werden aufgezählt und auf Verbreitungskarten dargestellt.

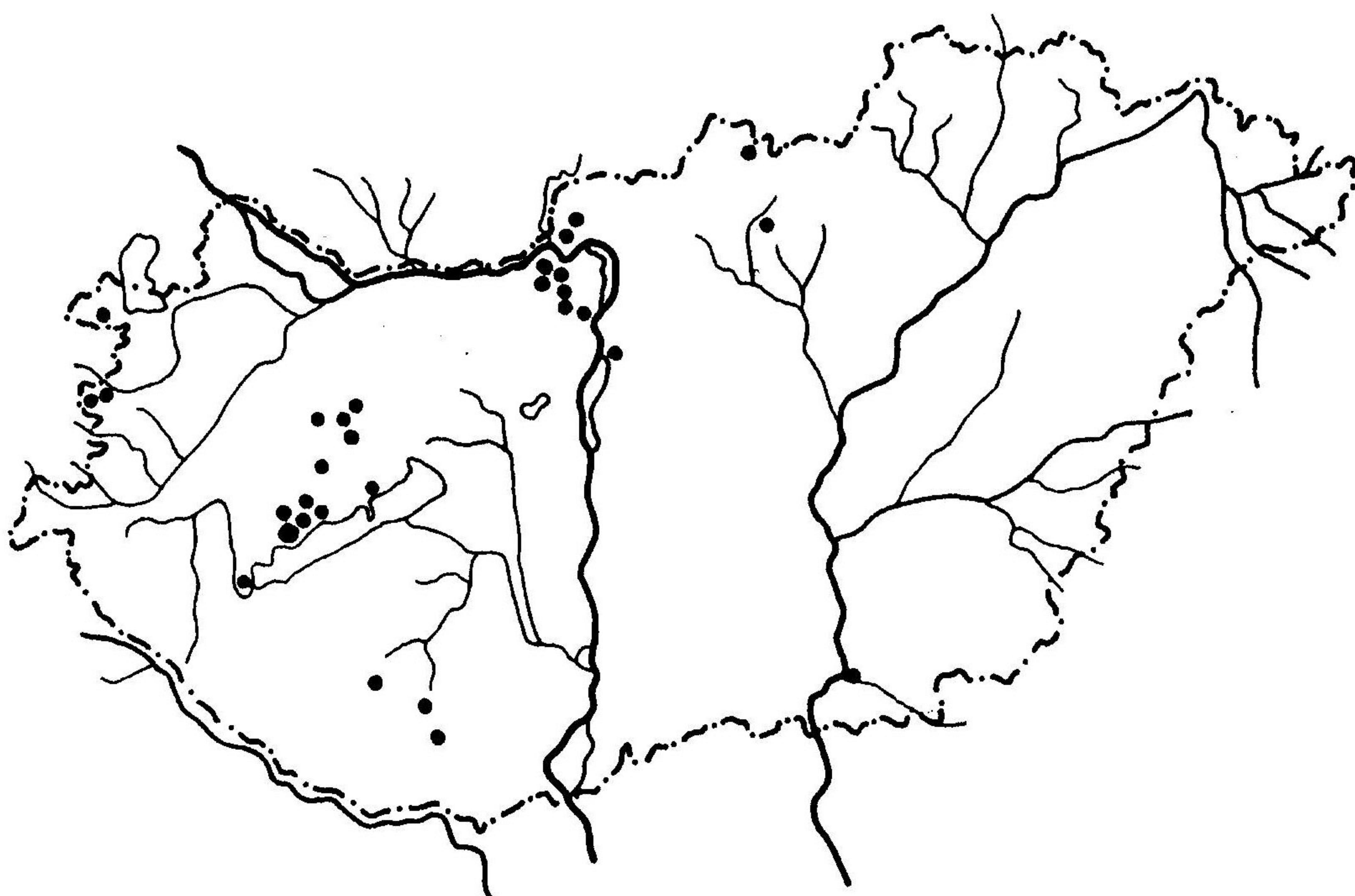
Irodalom: Forcart, L./1957/: Zur Taxonomie und Nomenklatur von *Gonyodiscus*, *Discus* und *Patula* /Endodontidae/. - Arch. Moll. 86:29-32. - Forcart, L./1957 b/: *Ipsa Studeri Conchylia*.-Mitt. Naturf. Ges. in Bern, N.F. 15:157-210. - Opinion 335: Op. Decl. Inten. Comm. Zool. Nomenklature, 10/2/: 45-76 - Opinion 336: Op. Decl. Intern. Comm. Zool. Nomenklature, 10/3/: 77-108.

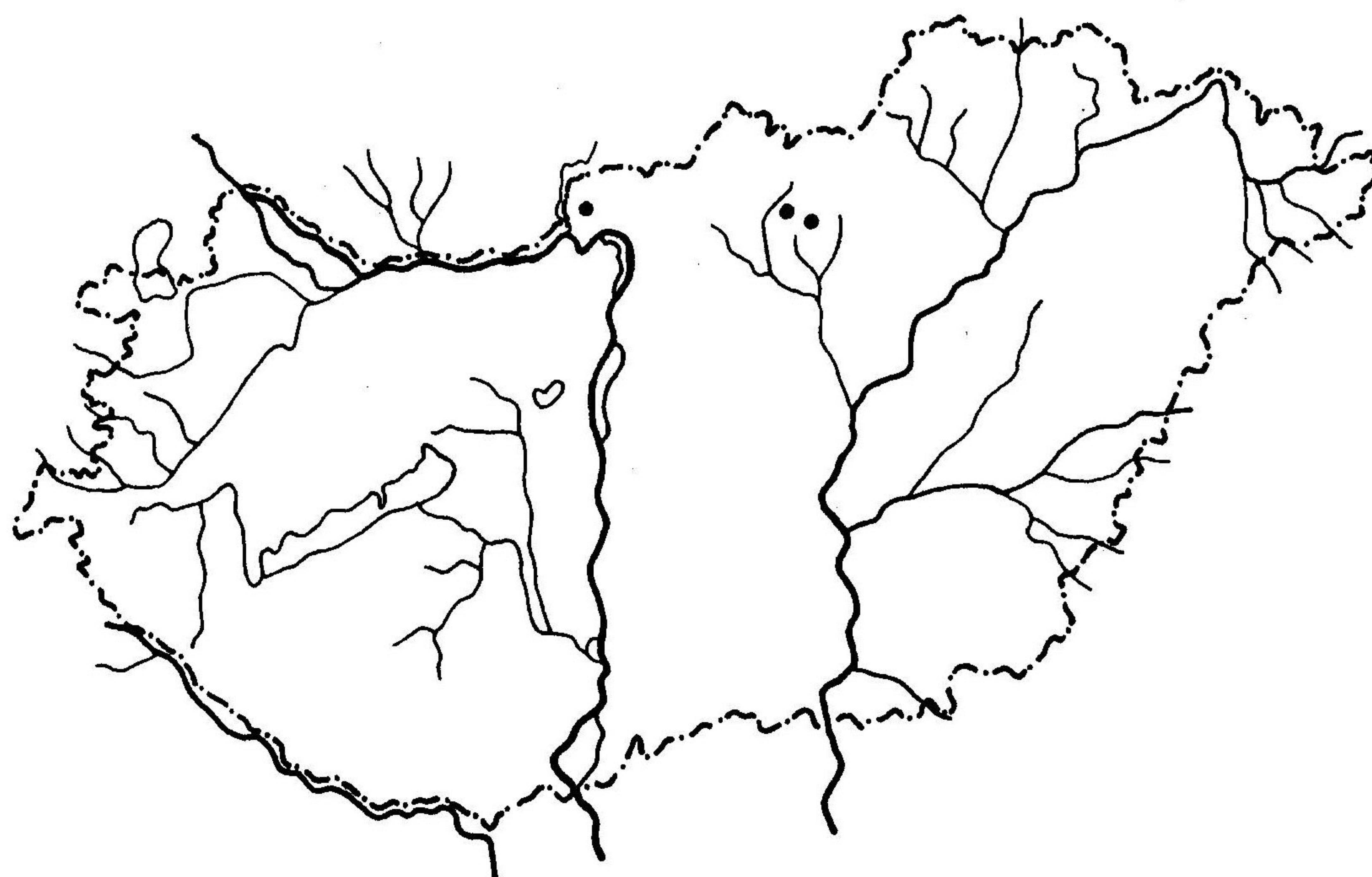
1. térkép: *Punctum pygmaeum* /Drap./ elterjedése
- Die Verbreitung von *Punctum pygmaeum*
/Drap./

4. térkép: *Discus perspectivus* /Mühlf./ elterjedése - Die Verbreitung von *Discus perspectivus* /Mühlf./

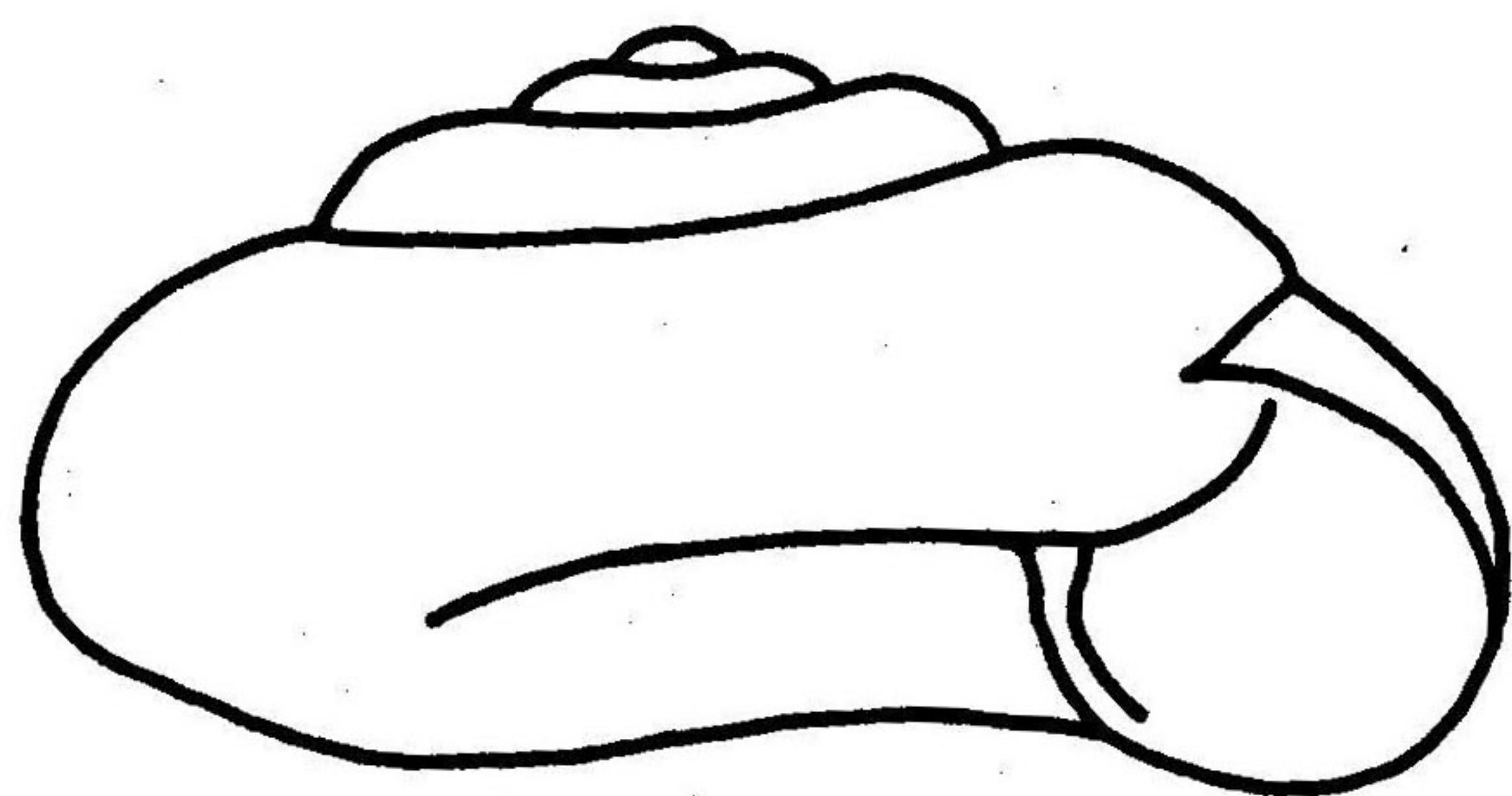
3. térkép: *Discus rotundatus* /O.F.Müll./ elterjedése - Die Verbreitung von *Discus rotundatus* /O.F.Müll./

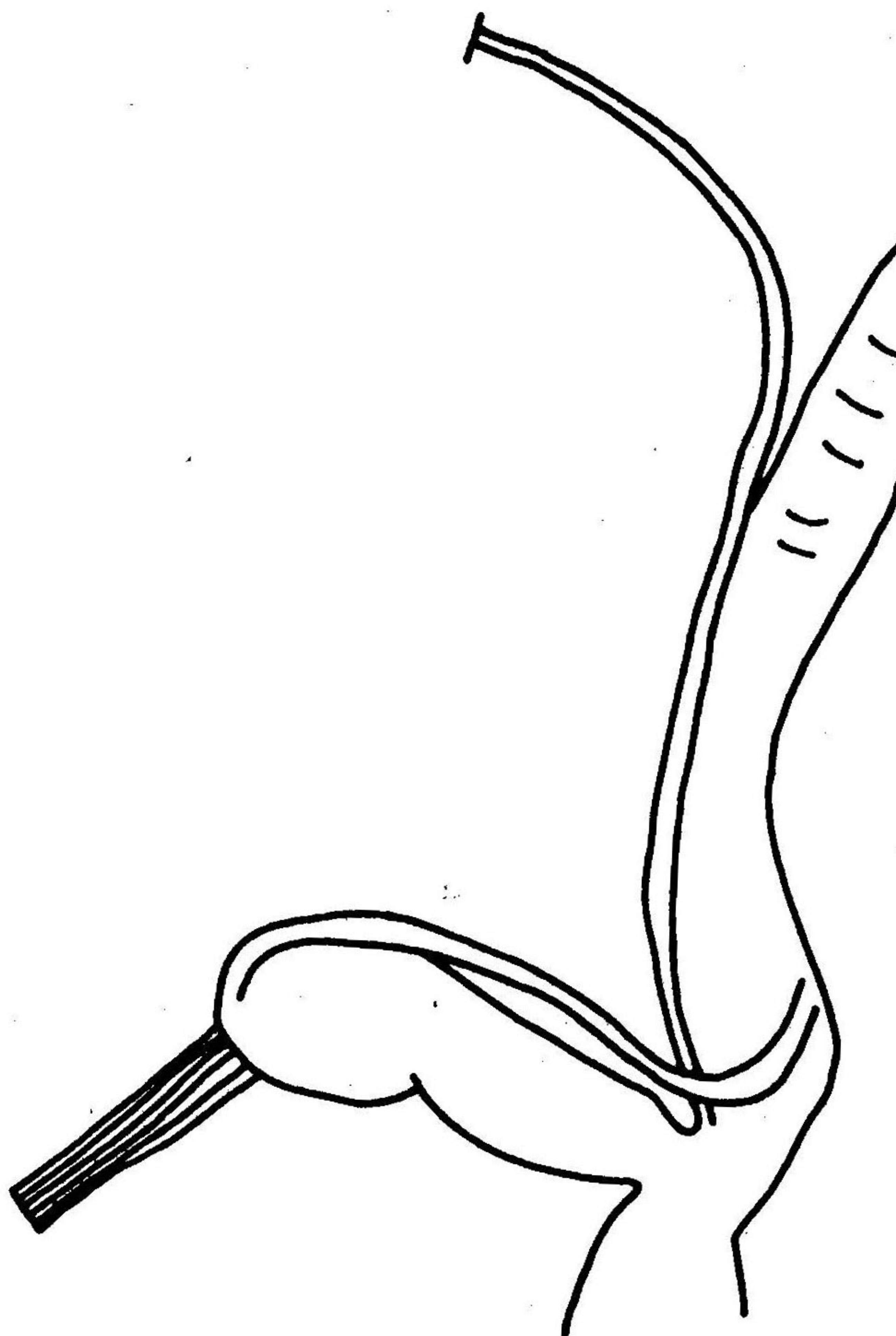
2. térkép: *Discus ruderatus* /Fér./ elterjedése - Die Verbreitung von *Discus ruderatus* /Fér./

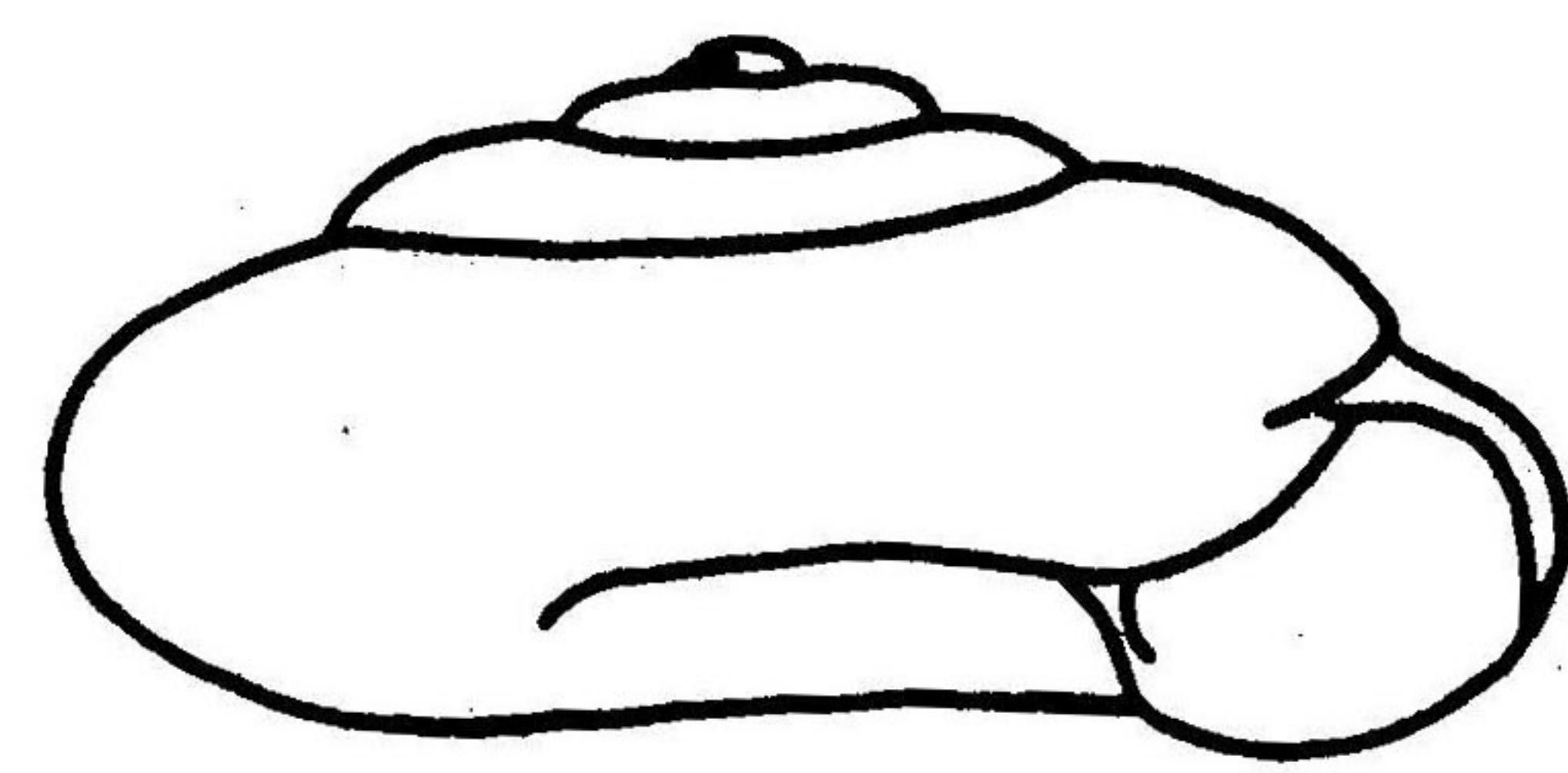
1.ábra: *Punctum pygmaeum*
/Drap./

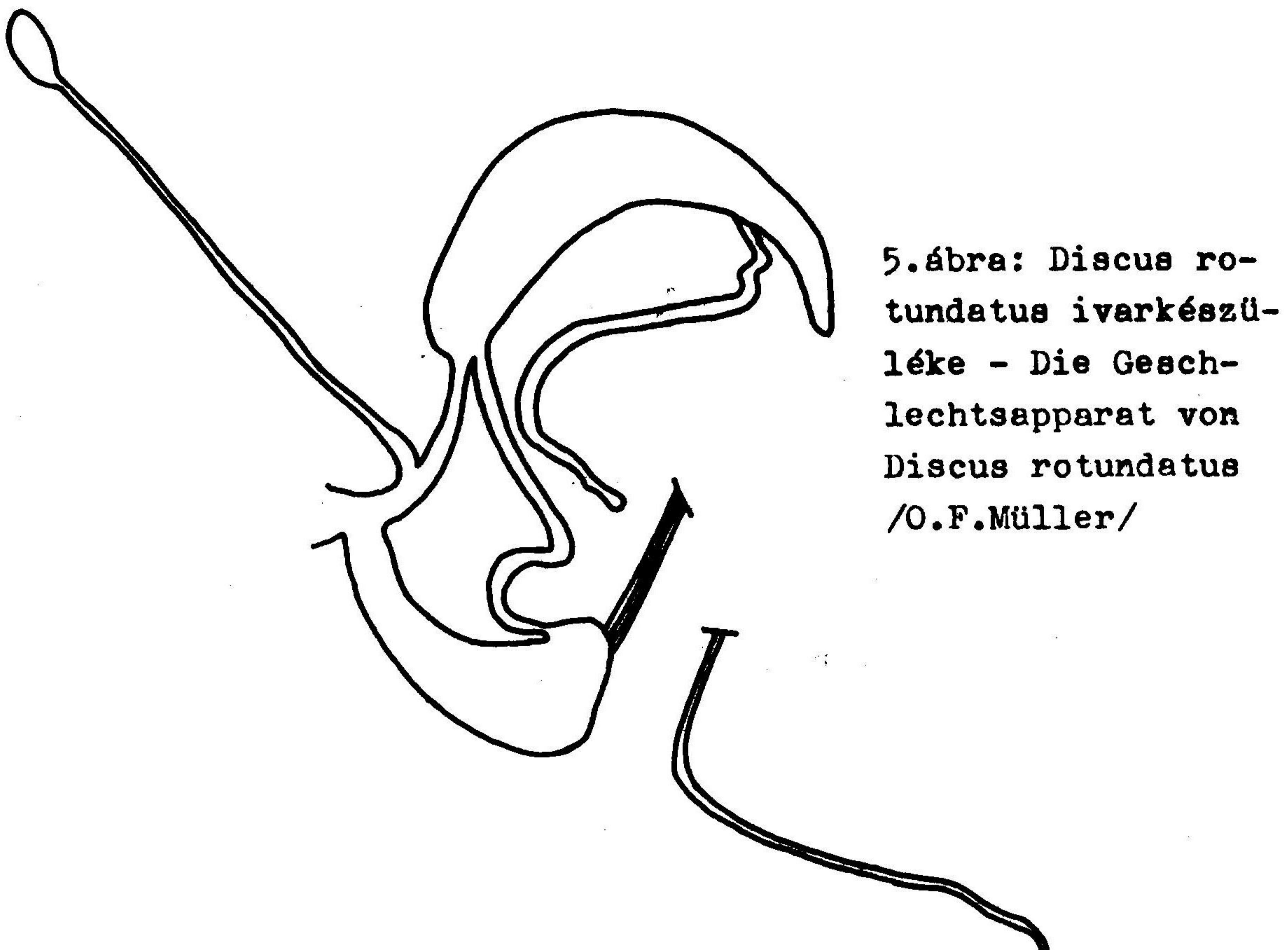
2.ábra: *Discus ruderatus*
/Fér./

3.ábra: *Discus ruderatus*
ivarkészüléke -
Die Geschlechtsapparat
von *Discus ruderatus* /Fér./

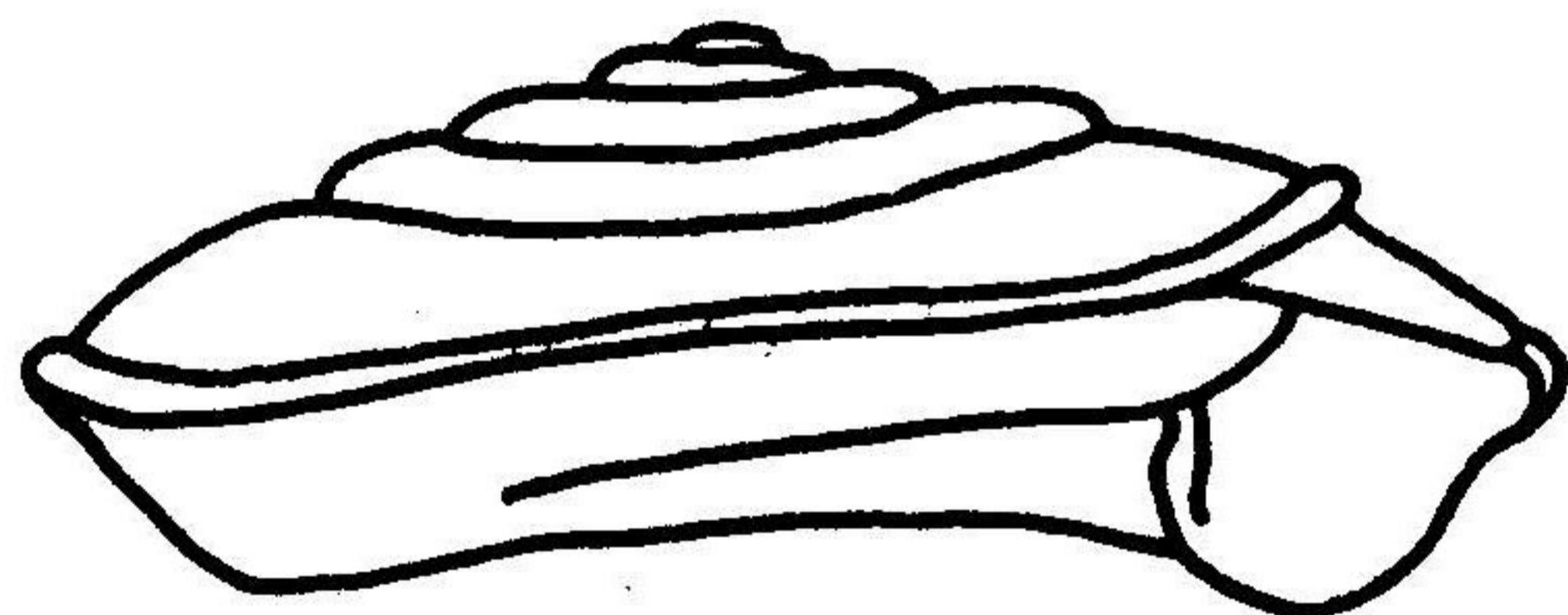

4.ábra: *Discus rotundatus* /O.F.Müll./

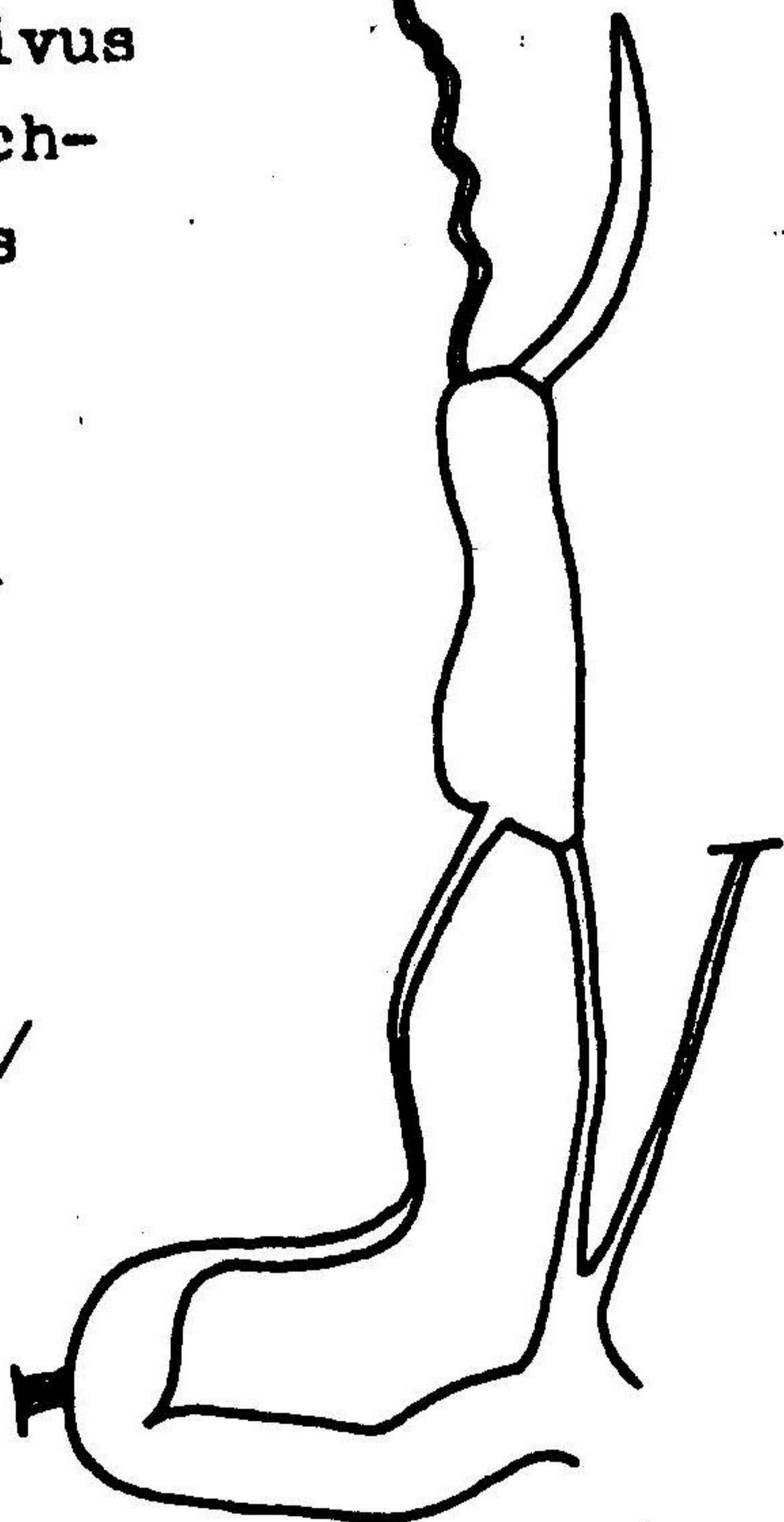

5.ábra: *Discus rotundatus* ivarkészüléke - Die Geschlechtsapparat von *Discus rotundatus* /O.F.Müller/

7.ábra: *Discus perspectivus* ivarkészüléke - Die Geschlechtsapparat von *Discus perspectivus* /Mühlf./

6.ábra: *Discus perspectivus* /Mühlf./

Riedel, A. et Wiktor, A./1974/: Arionacea slimaki krazal-kowate i slinikowate /Gastropoda:Stylommatophora/. - Fauna Polski,2: - Soós,L./1917/: Vizsgálatok a magyarországi Pulmonáták rendszertani anatómiája köréből. - Ann.Hist.-nat. Mus.Nat.Hung.,15:1-165. - Soós,L./1943/: A Kárpát-medence Mollusca-faunája. Budapest:478. - Soós,L./1959/: Mollusca - Puhatestüek. In Fauna Hungariae 19/3/, Budapest:158. - Umiński,T./1962/: Revision of the Palearctic forms of the genus *Discus* Fitzinger,1833/Gastropoda:Endodontidae/.-Annales Zoologici, Warszawa,20/16/. - Umiński,T./1963/: Taxonomy of *Anguispira* /?/ *marmoreensis* /H.B.Baker,1932/ with notes on the taxonomy of the genera *Anguispira* Morse and *Discus* Fitzinger /Gastropoda, Endodontidae/. - Annales Zoologici, Warszawa, 21/9/: 81-91.

.....